

Fájdalmas sebek a kézen

Interjú Klaus Werner-Lobo globalizáció-szakértővel

Csak az olcsó termékeket előállító cégek fizetik-e roszszul a munkásaikat, csak náluk vannak-e silány munkakörülmények, és csak ők nehezítik-e meg az üzemi tanácsok életét?

Egyáltalán nem. Ezt a nagy piaci részesedéssel bíró vállalkozások és az ismert márkanevek is megteszik, köztük az Adidas, a Donna Karan, a Disney, a Triumph, a Levi Strauss, a Mattel, a British Petrol, a General Motors. Így van ez keresztül-kasul minden üzletágban, amint ezt kikutattam, amikor a könyveimet írtam.

Nem egy fogyasztónak meggyőződése, hogy jót tesz, amikor nem az olcsó, hanem a drága pólót választja. Tévedés ez?

Nem számít, hogy a póló hét vagy hetven euróba kerül-e, mert aki varrja, így is, úgy is gyakran csak három eurót kap egy tizenkét órás munkanapra. A legtöbb ruhadarabot Kínában, Dél-Kelet-Ázsiában, Közép-Amerikában és Kelet-Európában gyártják. A nagy európai és amerikai ruházati és sportszercégeknek nincs saját termelésük, hanem a legkedvezőbb ajánlatot tevő előállítótól veszik minden árujukat. Aki mindenki másnak alákinál, az kapja meg a felárat. Thaiföldi hátsó udvarokon működő gyárak mexikói városokba kerülve versengenek a legalacsonyabb költségekért.

Hogyan tartják alacsonyan a költségeket?

Kutatásaim során újból és újból éhbérekbe, gyermekmunkába és embertelen munkakörülményekbe botlottam. Ha valaki szakszervezeti tag, az elég ok arra, hogy elbocsássák. Egy munkásnő, aki egy Adidas-, majd egy Nike-beszállítónál dolgozott, elmesélte, a gyárban nagy hőség van, de ahhoz, hogy vizet ihasson vagy WC-re mehessen, engedélyt kellett kérnie. A gyár elhagyásakor a nőknek megalázó vizsgálatoknak kellett alávetniük magukat. Ha egy nő terhes lett, kihajították. Egy másik üzemben, amelyik a Disney, a Nike, a Reebok, a Wal-Mart, a Burberry és a Dell számára állított elő termékeket, azt tapasztaltam, hogy a törvényesen előírt minimálbérnek csak 35,4%-át fizették ki. Az alkalmazottaknak napi 13 órát kell dolgozniuk, s csak nagyon kevés szabadnapjuk van egy hónapban, vagy egyáltalán nincs. A munkahelyeken por, gypot- és vasszonszálak szennyezik a levegőt. A szövedékben veszélyes festékanyagoknak vannak kitéve, amelyek fájdalmas sebeket okoznak a kézen.

Mit vehetünk tekintetbe, amikor vásárolunk?

Legjobb, ha feltesszük magunknak a kérdést: Tényleg szükségem van minden évben új mobiltelefonra? Valóban boldoggá tesz, ha szabadidőmet egy bevásárlóközpontban töltöm? Életminőségünket azáltal is fokozhatjuk, hogy nem vetjük alá magunkat a fogyasztás terrorjának. A maradék egyéni szükségleteinktől és lehetőségeinktől függ, de attól is, milyen alternatívák vannak. Ami például az élelmiszereket illeti, ajánlatos, hogy a saját régióinkban, ökológikusan előállított termékeket válasszunk, a kávéra, teára, banánra és csokoládéra vonatkozóan a „Transfair” minőségi pecsét szavatolja, hogy az adott termékért tisztességes árat fizettek a termelőnek, és a termelést végző dolgozóknak biztosították a minimális szociális feltételeket.

Aki keveset keres, nem engedheti meg magának, hogy tisztességes kereskedelmű árut vásároljon. A vevőkre lehet-e hárítani a felelősséget?

Igaza van. A felelősség elsősorban nem a fogyasztóé, hanem a konszernké és a kormányoké. A konszernnek azáltal tesznek szert profitra, hogy kizsákmányolják az embereket és tönkreteszik a környezetet. Az 550 legnagyobb konszern birtokolja a világkereskedelem 70%-át és az egész világon felhalmozott tőke harmadát, ugyanakkor pedig csak a munkahelyek alig több, mint 0,05%-át biztosítják. Ugyanakkor kibújnak a felelősség alól, és alig fizetnek adót. Ezt megintcsak a kormányok teszik lehetővé számukra.

Ön a tiltakozás és az ellenállás számos formáját ajánlja. Tehát mégsem vagyunk annyira tehetetlenek?

Azt hiszem, mindenekelőtt arról van szó, hogy ne csupán fogyasztóknak tartsuk magunkat, hanem a társadalom aktív tagjainak is. Négy szempont segíthet tovább: Először is arról van szó, hogy kifejlesszük önbizalmunkat, és megkérdőjelezzük a hatalmat. Másodszor arról, hogy tájékozódjunk, és másokat is tájékoztassunk. Harmadszor: a kizsákmányolással szemben csak a szolidáris cselekvés segít, azaz hogy másokkal együtt szerveződjünk. És negyedszer: Ismét civil kurázsit kell tanúsítanunk, és legalább saját befolyási övezetünkben nem szabad megengednünk a diszkriminációt. E terület pedig olykor nagyobb, mint gondolnánk.

Michaela Böhm

Forrás: Publik-Forum, 2008/17

A középosztály szemete

Egy Bali szigetén megtartott nemzetközi környezetvédelmi konferencián a harmadik világ kormányai élesen tiltakoztak az elektronikus hulladék Északról Dél felé irányuló exportja ellen. A Bázeli Konvenció ellenére, amely megtiltja a veszélyes hulladékok exportját, ismét növekedett ez az export. Achim Steiner, az ENSZ környezetvédelmi programjának főnöke mindenekelőtt a világszerte növekedő középosztály szeméthegyzeit bírálja, mondván, hogy ezeket a fejlődő- és az ún. közép-

országokba exportálják. Becslések szerint évente 20-50 millió tonna kiszolgált televíziót, számítógépet, mobiltelefont és háztartási eszközt küldenek az ún. fejlődő országokba, hogy ott „visszaforgassák” őket. Csakhogy ott maradnak a mérgező anyagok. „Ahelyett, hogy az Egyesült Államok és az Európai Unió gyártó cégei vállalnák a hulladékok eltávolításának költségeit, előszere-ttel sítolják Afrika és Dél-Kelet-Ázsia országaiba az elektronikus hulladékot”, mondja Steiner. Indo-

néziát, az említett konferencia vendéglátóját már most elárasztják a mérgező hulladékok illegális szállítmányai, jelentette ki Razio Ridha Száni, a dzsakartai környezetvédelmi minisztérium munkatársa. Ócska elektronikai alkatrészeinek legnagyobb részét az Egyesült Államok is exportálja; ennek legnagyobb része Ázsiában köt ki, és részben egyenesen fejlődéspolitikai technológia-átadásként álcázzák.

Forrás: Publik-Forum, 2008/13

Az éhezés nem a végzet műve

Hirtelen ismét az éhínség került az újságok címlapjára. A Karib-szigeteken és Afrikában éhséglázadások törtek ki. De beszámolnak olyan olasz családokról is, amelyek a hónap végén már nem engedhetik meg maguknak, hogy egyenek. Sőt, Németországban is újból témává váltak az éhezõ gyerekek. Az éhezés közeledik.

A szalagcímek azonban gyakran elhallgatják a tényleges botrányt – ugyanis mindennap elegendõ élelmiszert termelnek meg ahhoz, hogy minden embert táplálni leshessen. Hogy mégis naponta 24 000 ember hal éhen, az a gazdaságpolitikai dogmák, a politikai uralmi struktúrák s gazdagok gazdálkodási- és életstílusa miatt van, amely túl keveset hagy meg a szegényeknek.

A legfontosabb dogma az álom a szabad világkereskedeletrõl, amely állítólag a lehetõ legjobban ellát minden embert. Am a gazdag és a szegény országok közötti szabad csere Északról származó, olcsó élelmiszerekkel hengerli le Dél országait. Tekintélyes részben az Európai Unióból származó, erõsen támogatott feldolgozott szárnyasokról, paradicsompürérõl, tejtermékekrõl vagy hasonlókról van szó, Japánban termelt rizsrõl vagy az Egyesült Államokból érkező kukoricáról. A fejlõdõ országok nagyparasztjai szívesebben termesztenek ananászt Észak szupermarketjei számára, mint élelmiszert a szomszédaiknak. A kisparasztok elhagyják földterületeiket, és a városokba húzódnak. Kevesebb ennivaló van, de több éhes száj. Aki szembe akar szállni az éhezés válságával, annak a fentiek miatt meg kell védenie Dél országait a gazdag országokból származó importtól, hogy õk maguk termelhessenek több élelmiszert.

Ehhez társul még, hogy kereken 500 millió ember szívesen mûvelne földet, de nincs nekik. Ugyanakkor a nagybirtokok hatalmas kultúrterületeket hagynak paragon. A szakértõk évek óta földreformot követelnek Délen, hogy legalább azokat a földeket átadják a kisparasztoknak, amelyeket a

nagybirtokokosok nem mûvelnek meg. De szinte semmi sem történik. Vajon az olyan pénzügyi intézmények, mint Nemzetközi Valutaalap, a Világbank vagy mások miért nem kötik feltételekhez az általuk nyújtott pénzügyi szolgáltatásokat?

Úgy látszik, az éhezés válsága valójában nem érdekli az ipari- és a küszöbországok elitjeit. Különben nem lennének azon, hogy mezõgazdasági eredetű üzemanyaggal, ún. biobenzinnel tartsák fenn nagy energiaigényű gazdálkodási- és életstílusukat. Noha a biobenzin ez idáig csak 100-200 millió tonnát igényel a világ éves gabonatermelésébõl, de ha robbanásszerűen megnõne az iránta mutatkozó igény, akkor ez fergeteges iramban felverné az élelmiszerárakat. Az élelmiszerekkel folytatott spekuláció gondoskodik arról, hogy e robbanás várása folytán már ma is szélsõségeken növekednek az árak.

Legalább ilyen végzetes az ipari országok régi gazdagjainak és a küszöbországok újjgazdagjainak hústermelése és fogyasztói magatartása. Abból a 2100 millió tonna gabonából, amit 2007-ben megtermeltek, 754 millió tonna a burjánzó hústermeléshez szolgált takarmánnyul. Mivel Kínában és Indiában a húsfogyasztás is szédítõen növekszik, az élelmiszer kevesebb – és drágább lesz. Az intenzív mezõgazdaság és a húsfogyasztás mindenestül a szegények rovására történik. Hosszú távon csak az a mezõgazdaság lehet fenntartható, amely határozottan kevesebb takarmánnyal is boldogul – s így az eddig állatok etetésére használt gabonafélék jelentõs része is megmarad emberi tápláléknak.

Az éhséglázadások mindenekelõtt a világ jómódú lakosainak jelentenek nagy kihívást. Az egész világnak csak akkor lesz elegendõ ennivalója, ha a jómódúak megváltoztatják életstílusukat, ám õk egyelõre ragaszkodnak a régi modellhez – de ezt nem tehetik sokáig sikerrel: az éhezés ugyanis közeledik.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum 2008/8

„A bioüzemanyag a halál hajtóereje”

Frei Betto, brazil felszabadítási teológus tiltakozása a kisparashti mezõgazdaság tönkretétele ellen

A gazdaság, a kormányzat és a média is az ún. „biobenzint” reklámozza. Bõven árad a német tõke a cukornádra épülõ brazil etanol-termelésbe. *Frei Betto*, az ismert brazil domonkos szerzetes és felszabadítási teológus azonban – tekintettel a világban uralkodó éhezésre – most felelõtlenységként és embertelenségként ítélte el a mezõgazdasági eredetű üzemanyagok előállítását, és tiltakozására még az európai parlamentekben is odafigyelnek.

„*Necrocombustiveis*”, azaz „A halál üzemanyagai” című elemzésében *Frei Betto* azt panasolja fel, hogy a tévesen biobenzinnek nevezett termékek fellendülése máris az élelmiszerek árának jelentõs emelkedését eredményezte világszerte, például Európában, Kínában, Indiában és az USA-ban is. Az egykori politikai fogoly, ma Brazília legkiemelkedõbb felszabadítási teológusa az alábbiakban foglalta össze érveit.

A trópusi országban, amely Lula államfõ uralma alatt erõteljesen támogatja az etanol cukornádból történõ előállítását, 2007 első félévében háromszor annyit kellett kiadni élelmiszerekre, mint az elõzõ év hasonló idõszakában. Alig hihetõ, de igaz: még a friss tej is határozottan többbe kerül most, mint a német szupermarketekben. Az árak brutálisan emelkedtek – és ezzel nem tudnak megbirkózni azok, akik átszámítva 140 eurós minimálbért kapnak, vagy az ennél is kevesebb állami „éhségsegélyben” részesülnek.

Eközben Brazília nagy farmerei rávetik magukat a cukornád nevű új „aranyra”, és abbahagyják a hagyományos agrár-

termékek termesztését. Ez, akárcsak az USA-ban, természetesen kihatott az élelmiszerárakra. *Fidel Castrónak* teljesen igaza van ezzel kapcsolatos kritikájában, mondja *Frei Betto*. Jelenleg világszerte kereken 800 millió autó fut – és ugyanennyi ember szenved krónikus alultápláltságban. „Autókat tömünk üzemanyaggal, az embereket viszont a halálba küldjük. Bioüzemanyag helyett halálbenzinünk van: halálhozó üzemanyagunk.”

A felszabadítási teológus szerint tanulságos, hogy az agrárüzemanyagokért lelkesedõ kormányok ennek ellenére nem kérdõjelezik meg az egyéni közlekedés jelenlegi modelljét, sem Európában, sem Braziliában, sem az USA-ban. „Úgy tesznek, mintha az autóipar profitja tabu lenne.” Ezek a kormányok nem gondoskodnak a hatékony és ökológiailag képviselhetõ tömegszállításról. *Frei Betto* követeli, hogy ne változtassák Braziliát „külföldi kézben levõ, mérhetetlen cukornád-ültetvényé”, s emlékeztet *Bush* amerikai elnök legutóbbi brazíliai látogatására, és *Lula* államfõvel aláírt etanol-együttmûködésére: „Az USA cukornádból készült üzemanyagot akar importálni, és országunkat nyersanyag-tartalékként akarja használni ahhoz, hogy az amerikai autók tankolhassanak.” Az EU pedig föl akar zárkózni, és stratégiai partnerségben egyezett meg Braziliával.

Klaus Hart

Forrás: Publik-Forum, 2007/15